

Lezen als krachtig hulpmiddel om aan de slag te gaan met anderstalige leerlingen

1. Inleiding

De rode draad doorheen deze workshop is de formule ‘leesbegrip’ uit het artikel “de essentie van lezen in een formule” (Smits & van Koeven 2016): $LB = DV \times ETB \times LMH \times TK \times AD$ oftewel Leesbegrip = Decoderen en Vloeiendheid x Ervarings- en TaalBasis x LeesMotivatie en Hoeveelheid x TekstKwaliteit x Actief Denken. Vanuit een praktijkvoorbeeld worden de begrippen uit de formule toegelicht.

2. Een dag in de klas van ‘School zonder grenzen’: noodopvang voor vluchtelingen in afwachting van een schoolplaats

8.30 uur – De leerlingen komen met hun ouders de klas binnen. Ze leggen hun ‘Ik-boek’ op tafel. Daarin staat wat de kinderen deden in de klas, welke opdrachten ze thuis maakten, prenten van nieuwe woorden, enz. Dit leerdagboek verhoogt de betrokkenheid van leerlingen én ouders. Tijdens deze inloop is hoekenspel mogelijk en is er tijd voor gesprekken met ouders over opvoeding en thuissituaties in brede zin.

8.50 uur – De leerlingen zitten in de kring en begroeten elkaar volgens een vast routine en taalgebruik. ‘Ik ben ...’ Ik ben ... jaar’, enz. Samen overlopen ze de daglijn en zingen ze liedjes en versjes die eerder werden neergeschreven op flappen papier.

9.00 uur – Iedereen is aan het werk in verschillende routines. Een routine is een terugkerende activiteit die door zijn vaste structuur die veiligheid biedt en tijd bespaart.

2.1 Routine ‘Letters en letterclusters’

In een beginfase lag de focus op een veilige en uitdagende klasomgeving creëren en op een aantal toetsen die peilen naar ‘voorkennis’, ‘wiskundige- en taalbasis’, ‘leesontwikkeling in de eigen taal’, ‘letterkennis’, enz. Dat gaf ons de kans om instructiegroepen samen te stellen.

Didactiek letters leren kennen

1. De letter uitspreken en neerschrijven.
2. Een lettergedichtje voorlezen, de letter zoeken in het gedicht.
3. Lijstjes maken van woorden met de letter uit:
 - de omgeving, de klas – met concrete spullen en woordkaartjes erbij;
 - de taalmethode horen, zien en schrijven;
 - prentenboeken en weetboeken;
 - schoolboeken;
 - de schrijfsels van de klas (de daglijn, het klasdagboek, neergeschreven liedjes en verhalen, ...).
4. De letter accentueren.
5. De letters neerschrijven en tegelijkertijd verklanken.

Omdat de doelstelling op dit moment slechts de letter herkennen en verklanken is, speelt de moeilijkheidsgraad van de woorden geen rol. De *au* in pauw is dezelfde *au* als in trauma. We gaan dus ook op zoek naar woorden in leeftijdsadequate weetboeken en methodes van wereldoriëntatie. Geen focus op begrip, maar wel een gedurfd aanbod van schooltaalwoorden en vaktaal.

2.2 Routine 'taalboekje'

De oudere leerlingen werken dagelijks met de methode *Horen, zien en schrijven* (Bazalt). Dat is een methode met een duidelijke structuur en met verschillende niveaus die bovendien thematisch is uitgewerkt.

Bij het tienuurtje doen de leerlingen zoveel mogelijk zelf en helpt de leraar handelingen verwoorden. Hij zorgt zelf ook voor een rijk taalaanbod.

2.3 Routine 'creatief schrijven'

Creatief schrijven met kinderen die amper Nederlands kennen? Ja, het kan! Je moet vooral voldoende beeldmateriaal en concreet materiaal (kaartjes uit domino's, boeken, computer, spelletjes, beeldwoordenboeken, enz.) aanbieden dat kinderen helpt bij het verwoorden. Een vertaalprogramma, bijvoorbeeld, is een effectieve tool.

Didactische stappen

1. Een tekening maken.
2. Nadenken over de tekst en materialen en prenten zoeken om het verhaal na te vertellen.
3. Het verhaal vertellen.

4. De leraar schrijft het verhaal op, op de computer.
5. De kinderen schrijven het verhaal over op hun blad.
6. Bij de computerversie komt een foto van hun tekening.
7. De verhalen van de kinderen worden dagelijks voorgelezen.

Deze kinderen hebben heel wat ervaring en een taalbasis in hun geheugen opgeslagen, maar in een andere taal. Mits de eerder beschreven hulpmiddelen, zijn ze in staat om nieuwe betekenissen te koppelen aan eerdere ervaringen.

2.4 Routine *‘Interesse Verbredend Lezen’*

Deze routine heeft als doel achtergrondkennis op te bouwen via een 5-stappen aanpak (Marzano).

1. *Onderwerpen kiezen* – Op de tafel liggen prenten over onderwerpen uit de klasbibliotheek. De kinderen zoeken er enkele uit die aansluiten bij hun interesses. De leraar helpt bij het verwoorden en koppelen van taal aan de beelden.
2. *Leesmateriaal zoeken* – De leerlingen zoeken met de prenten het bijpassende boek.
3. *Ongestoord vrij lezen* – Lezen of kijken naar de plaatjes? Het mag! Zelfs doen alsof ze lezen, is goed. Boeken met plaatjes die bij de tekst horen, helpen de achtergrondkennis te vergroten.
4. *Ervaringen vastleggen* – In het ‘Ik-boek’ schrijven of tekenen de kinderen wat ze willen onthouden. Een foto kan ook dienen als vastlegging. Als leerlingen nog meer willen weten of hulp nodig hebben, zetten ze ‘een post-itje’ op de desbetreffende bladzijde. De leraar kan dan later voorlezen.
5. *Interactief; aan de slag* – In groepjes vertellen ze aan elkaar wat ze neergeschreven hebben. Dat kan non-verbaal door het tonen van beelden en boeken. De leraar schrijft vragen op en vult deze aan met antwoorden en beelden.

Bij boekkeuze is aandacht voor tekstkwaliteit van groot belang. Kinderen hebben nood aan kwalitatieve boeken met rijke taal. Op die manier zijn ze in staat om rijke betekenisnetwerken te vormen in het geheugen. Voor hen zijn beelden een belangrijk medium voor begripsontwikkeling. De plaatjes moeten aansluiten bij de tekst en niet dienen als ‘bladvulling’. Bij de boekkeuze is de helpende volwassene een spilfiguur (Chambers 2002). Hij zal in zijn interactie met de leerling ook zélf een rijk taalgebruik hanteren.

Aan de slag gaan met wat gelezen is, is noodzakelijk om denkprocessen te activeren. Wanneer er een te grote taalbarrière is, kan het zinvol zijn om interactie uit te lokken door creatieve verwerkingsopdrachten.

2.5 Het actief taalmoment!

11.15 uur – Ik sta op de stoel. Amina staat op de stoel. Wij staan op de stoel. Ik doe de deur open. Ik lig neer. Luka schrijft. Enz.

James Asher is de grondlegger van de taalleermethode *Total Physical Response* (TPR). Net zoals bij jonge kinderen worden luistervaardigheden ontwikkeld door handelingen te verwoorden.

1. De leraar geeft opdrachten.
2. De leraar doet de opdrachten voor.
3. De leerlingen doen na.
4. De leraar neemt voldoende foto's en schrijft de zinnen erbij.

2.6 Terugblikken en vooruitkijken op leerervaringen

1. Het klasverloop hertellen met behulp van tekeningen, teksten en foto's.
2. Op groot vel alles vastleggen.
3. Kinderen schrijven en tekenen erbij; andere talen zijn toegelaten.
4. Afspraken maken omtrent opdrachten in het 'ik-boek'.
5. Ouders helpen mee om onduidelijkheden op gebied van taalbegrip uit te klaren

Deze terugblikvellen vormen het klasdagboek, een educatieve tool die fundamenteel bijdraagt aan onderwijs met diepgang en betrokkenheid. Door de leerervaringen te visualiseren, kunnen kinderen later terugblikken en ontstaan er nieuwe kansen op interactie. Gerichte foto's van wat kinderen leren zijn steeds bron van plezier en gesprek!

Ten slotte, een citaat uit het artikel "de essentie van lezen in een formule" van Anneke Smits en Erna Van Koeven: "Intrinsieke leesmotivatie heeft een positieve invloed op het begrijpen van teksten en kinderen die meer lezen, meer voorgelezen worden en meer toegang hebben tot goede boeken, begrijpen beter wat ze lezen".

2.7 Dagafsluiting: Lezen met 'Hotse de Botskabouter'

Op de tafel liggen 2 autootjes en 2 kabouters. Ik toon een auto, benoem hem en schrijf een woordkaart. De kinderen vullen aan met hun talen. "Auto, *makinë, car, motor...*". Hierdoor leggen ze betekenisnetwerken met eigen ervaringen en taal. Om het woord 'botsen' te introduceren, laat ik veel dingen botsen: de auto's, de kabouters, de blokken, mezelf, enz. Ik gebruik de TPR-methode en koppel zo het woord aan een actie. Na de pre-instructie start het interactief voorleesmoment.

Ook anderstalige kinderen genieten van herhaald interactief voorlezen en kunnen intrinsieke luister-en leesmotivatie tonen. Ze doen dat op voorwaarde dat de voorlezer een goede voorlezer is die zelf van lezen houdt en de klanken van onze taal tot leven kan brengen.

Kinderen lezen door veel te lezen! Zorg daarom voor goede luisterboeken, zodat ook zij lees-en luisterkilometers kunnen maken. De leesformule was voor mij een handig hulpmiddel om mijn klaspraktijk aan te passen aan deze groep kinderen. Sommigen zijn uitgewezen, anderen hebben een plekje gevonden in een school.

Referenties

Chambers, A. (2002). *De leesomgeving. Hoe volwassenen kinderen kunnen helpen van boeken te genieten*. Leuven: Davidsfonds/Infodok.

Smits, A. & E. van Koeven (2016). "De essentie van lezen in een formule: DV x ETB x LMH x TK x AD". Online raadpleegbaar op: geletterdheidenschoolsucces.blogspot.be.